A német kormány memoranduma a locarnói szerződés felmondásáról
1936.03.07.

Az 1935. május 2-i szovjet–francia szerződés nyilvánosságra kerülése után a német kormány több alkalommal is hangot adott annak a véleményének, hogy a szerződés nincs összhangban az 1925-ben kötött locarnói szerződéssel (más elnevezéssel: Rajna-szerződés), majd 1963. március 7-én memorandumban fordult a szerződésben részes hatalmakhoz, amelyben felhívta a figyelmüket, hogy Franciaországnak az új szerződésben vállalt kötelezettségei összeegyeztethetetlenek a locarnói szerződésből fakadó kötelezettségeivel. Berlin szerint a moszkvai szerződés a locarnói szerződés megsértését jelenti, Németország ellen irányuló katonai szerződés – amellyel a locarnói szerződés értelmét vesztette, gyakorlatilag nem létezik, s Németország sem tekintette magát többé a megszűnt szerződés által megkötöttnek. „Egy nép alapvető jogai, határainak biztosítása és védekezési képességének érdekében a mai nappal visszaállította a Birodalom teljes és korlátozásoktól mentes szuverenitását a Rajna-vidék demilitarizált övezetében”, vagyis katonái bevonultak ebbe az övezetbe.

A német kormány memorandumát, amelyben a Rajna-vidék remilitarizálását indokolta, Neurath külügyminiszter a locarnói szerződést aláíró hatalmak Berlinben akkreditált követei előtt ismertette.

A német birodalmi kormány memoranduma a locarnói szerződést aláíró hatalmakhoz

Közvetlenül azután, hogy a Franciaország és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége között 1935. május 2-án aláírt szerződés ismertté vált, a német kormány felhívta a locarnói szerződést aláíró hatalmakat, hogy Franciaországnak ebben az új szerződésben vállalt kötelezettségei a locarnói szerződésből fakadó kötelezettségeivel összeegyeztethetetlenek. A német kormány jogilag és politikailag részletesen megindokolta álláspontját. Mégpedig jogi tekintetben az 1935. május 25-i memorandumban, politikai tekintetben pedig számos diplomáciai megbeszélés során, amelyek e memorandumot követték. Az illetékes kormányok azt is tudják, hogy a német kormány álláspontját sem a német memorandumra adott írásos válaszaik, sem a diplomáciai úton vagy nyilvános nyilatkozatokban kifejtett érveik nem tudták megingatni.

Az 1935 májusa óta e kérdésekről diplomáciailag és nyilvánosan folytatott egész vita minden pontban megerősítette a német kormány felfogását, amelyet kezdettől fogva kifejezésre juttatott.

1. Vitathatatlan, hogy a francia–szovjet szerződés kizárólag Németország ellen irányul.

2. Vitathatatlan, hogy e szerződésben Franciaország a Németország és Szovjetunió közötti konfliktus esetére olyan kötelezettségeket vállalt, amelyek messze túlmennek a Népszövetség alapokmányából eredő feladatán, és amelyek Németország elleni katonai fellépésre kötelezik, akkor is, ha nem hivatkozhat sem a Népszövetség tanácsának javaslatára, sem valamely döntésére.
3. Vitathatatlan, hogy ilyen esetre Franciaország azt a jogot is fenntartja magának, hogy saját maga mérlegelje, ki a támadó.
4. Nyilvánvaló, hogy Franciaország a Szovjetunióval szemben olyan kötelezettségeket vállalt, amelyek gyakorlatilag arra irányulnak, hogy adott esetben úgy lehessen eljárni, mintha nem lenne érvényben sem a Népszövetség alapokmánya, sem a Rajna-egyezmény, amely az alapokmányt figyelembe veszi.

A francia–szovjet szerződés ezen eredményét nem változtatja meg az a tény, hogy Franciaország abban azt a feltételt kötötte ki, miszerint nincs Németország elleni katonai fellépésre kötelezve akkor, ha ilyen fellépés a garanciát vállalt hatalmak, Olaszország és Nagy-Britannia részéről szankcióknak lenne kitéve. Ezzel a fenntartással szemben döntő, hogy a locarnói Rajna-szerződés elsődlegesen nem Nagy-Britannia és Olaszország garanciális kötelezettségein, hanem a Franciaország és Németország viszonylatában lefektetett kötelezettségeken nyugszik.

Éppen ezért az egyedüli kérdés az, vajon Franciaország ezen szerződési kötelezettségek vállalása közben belül maradt-e azokon a határokon, amelyeket Németország viszonylatában a Rajna-szerződés szabott meg.

A német kormány kénytelen ezt tagadni.

A Rajna-szerződés azt a célt akarta megvalósítani, hogy a békét Nyugat-Európában azáltal biztosítsa, hogy egyfelől Németország, másfelől Franciaország és Belgium egymással szembeni viszonyában örökre lemond a katonai erő alkalmazásáról. Amennyiben a szerződés megkötésekor a háborúról való lemondás tekintetében bizonyos kivételek engedtettek meg az önvédelem jogából kifolyólag, úgy ennek – mint az közismert – az volt a politikai oka, hogy Franciaország már korábban vállalt bizonyos szövetségesi kötelezettségeket Lengyelországgal és Csehszlovákiával szemben, s ezeket nem akarta a nyugati béke abszolút biztosítása érdekében feláldozni. Németország annak idején jó lelkiismerettel elfogadta a háborúról való lemondás ezen korlátozásait. Nem kifogásolta a francia képviselő által a locarnói tárgyalóasztalra tett lengyel és csehszlovák szerződést, mégpedig azzal a magától értetődő feltételezéssel, hogy ezeket a szerződéseket hozzáillesztik a Rajna-szerződés megalkotásához, s azok a Népszövetség alapokmányának 16. cikkelye alkalmazását illetően nem tartalmaznak olyan előírásokat, amilyeneket az új francia–szovjet megegyezés helyez kilátásba. A Rajna-szerződésben megengedett kivételeket nem vonatkoztatták kifejezetten Lengyelországra és Csehszlovákiára, hanem absztrakt módon fogalmazták meg. Azonban az erre vonatkozó tárgyalásoknak az volt az értelmük, hogy egyensúlyt találjanak a német–francia háborúról való lemondás s Franciaország azon kívánsága között, hogy fenntarthassa már korábban vállalt szövetségi kötelezettségeit. Ha most Franciaország a Rajna-szövetség háborús lehetőséget megengedő absztrakt fogalmazását arra használja, hogy a katonailag erősen felszerelt országgal katonai szövetséget kössön Németország ellen, amikor tehát a háborúról való lemondást,

amelyben Németországgal megegyezett, ilyen nagymértékben és döntő módon korlátozza, s eközben, mint fentebb kifejtettük, még a leszögezett formális jogi határokat sem méltányolja, ezáltal teljesen új helyzetet teremtett, és a Rajna-szövetség politikai rendszerét tönkretette.

A francia parlament legutóbbi vitái és határozatai bebizonyították, hogy Franciaország a német felfogás ellenére el van szánva arra, hogy a Szovjetunióval kötött egyezményt életbe lépteti, sőt diplomáciai megbeszélésre is sor került, amely szerint Franciaország a szerződést annak általa történt 1935. május 2-i aláírása óta megkötöttnek tekinti. Az európai politikai helyzet ilyen irányú fejlődésével szemben azonban a német birodalmi kormány nem maradhat tétlen, hacsak nem akarja a német nép érdekeit elhanyagolni, amelynek képviselete kötelessége.

A német kormány az utóbbi évek tárgyalásai során állandóan hangoztatta, hogy a Rajna-szerződésből származó kötelezettségeit mindaddig fenntartja és teljesíti, amíg a többi szerződő partner kész arra, hogy azokat a maga részéről teljesítse. Ez a magától értetődő feltétel Franciaország részéről ma nem tekinthető teljesítettnek. Franciaország azzal válaszolt a számára Németország részéről ismételten tett baráti javaslatokra és békés biztosítékokra, hogy a Rajna-szerződést megsértve egy kizárólag Németország ellen irányuló katonai szerződést kötött a Szovjetunióval. Ezáltal azonban a locarnói Rajna-szerződés értelmét vesztette, és gyakorlatilag nem létezik. Németország sem tekinti magát többé a megszűnt szerződés által megkötöttnek. A német kormány most arra kényszerül, hogy szembenézzen a szövetség által teremtett új helyzettel, egy olyan helyzettel, amit súlyosbít, hogy a szovjet–francia szerződést kiegészíti egy teljesen hasonló elvek szerint felépülő szövetségi szerződés a Szovjetunió és Csehszlovákia között. Egy nép alapvető jogai, határainak biztosítása és védekezési képességének érdekében a mai nappal visszaállította a Birodalom teljes és korlátozásoktól mentes szuverenitását a Rajna-vidék demilitarizált övezetében.

Szándékainak minden rosszindulatú értelmezését megelőzendő, s hogy a foganatosított intézkedések tisztán védelmi jellegét kétségtelenné tegye, továbbá hogy kifejezést adjon annak a soha meg nem szűnő vágyának, hogy Európa egyenrangú és egyenjogú államai között valódi megbékélés jöjjön létre, a német birodalmi kormány hajlandó arra, hogy az alábbi javaslatok alapján az európai biztonság rendszerének felállítására új megegyezés jöjjön létre.

1. A német birodalmi kormány hajlandó arra, hogy azonnal kétoldalú tárgyalásokat kezdjen Franciaországgal és Belgiummal egy demilitarizált övezet létrehozásáról, s hogy előre is beleegyezését adja egy ilyen javaslathoz, tekintet nélkül annak mélységére és kihatásaira, feltéve, hogy az a teljes paritás alapján történik.
2. A német birodalmi kormány javasolja, hogy a nyugati határok sérthetetlensége érdekében Németország, Franciaország és Belgium kössön megnemtámadási egyezményt, s hajlandó az egyezmény időtartamát 25 esztendőben meghatározni.
3. A német birodalmi kormány azt kívánja, hogy Anglia és Olaszország garanciahatalmakként írják alá ezt a szerződést.
4. A német birodalmi kormány egyetért azzal, hogy amennyiben a holland királyi kormány kívánja, és a többi szerződő fél helyesnek tartja, Hollandia is csatlakozzék a szerződésrendszerhez.

5. A német birodalmi kormány hajlandó arra, hogy a nyugati hatalmak közötti biztonsági rendszabályok további erősítésére légi egyezményt kössön, amelynek célja, hogy automatikusan és hatékonyan megelőzze a váratlan légitámadások veszélyét.
6. A német birodalmi kormány megismétli javaslatát, hogy hajlandó megnemtámadási egyezményt kötni a Németországgal keleten határos országokkal, ezek sorában Lengyelországgal. Mivel a litván kormány az utóbbi hónapokban a Memel-területtel szembeni magatartását korrekciónak vetette alá, a német birodalmi kormány visszavonja azokat a Litvániával szembeni kivételes intézkedéseket, amelyeket korábban kényszerült hozni, s a Memel-terület autonómiájának garantált kiépítése esetén hajlandónak nyilvánítja magát arra, hogy Litvániával is megnemtámadási szerződést írjon alá.
7. Németország teljes egyenjogúságának mostani elérésével és szuverenitásának a birodalom egész területén való helyreállításával a német kormányzat szerint elhárult a fő ok, ami miatt annak idején kilépett a Népszövetségből. Éppen ezért hajlandó arra, hogy ismét belépjen a Népszövetségbe. Ezzel kapcsolatban kifejezi azon reményét, hogy belátható időn belül barátságos tárgyalások útján a gyarmatok szempontjából való egyenjogúsága is tisztázást nyer, hasonlóképpen a Népszövetség alapokmányának a versailles-i alapoktól való különválasztása is.

Forrás: Almási János – Girus Károly – Kis Aladár (szerk.): *Nyugat-Európa és az Egyesült Államok 1918–1939*. Új- és legújabbkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény. 2/1. kötet. Tankönyvkiadó, Budapest, 1976. 499–502, ill. Németh István: *Demokrácia és diktatúra Németországban 1918–1945. II. kötet. A „Harmadik Birodalom”.* L'Harmattan Kiadó, 2007. 549–551. A dokumentumot újra közreadja **Németh István**.